

Ozan Palabıyık

*Kırklareli Üniversitesi Tarih Bölümü Yüksek Lisans Öğrencisi

Giriş

İnsanların, bedensel faaliyetlerini geliştirmesi sonucu hem yaşam süreleri uzamakta hem de oluşabilecek saldırılara karşı etkin bir konuma gelmektedirler. Türkler de bedensel gelişimlerine önem vermiş ve birçok sporu kendilerine bir eğlence aracı görerek savaş hazırlığı yapmıştır. Binicilik, okçuluk gibi alanlarda kendilerini geliştirmiş ve savaşlarda zaferler kazanmışlardır.

Türklerin zor doğa şartlarında, hayatlarını sürdürebilmek için vücut kültürünü sürekli üst düzeyde tutmaları gerekiyordu. Av hayvanlarına yetişebilmek veya kendinden daha güçlü bir hayvandan kaçabilmek için hızlı ve dayanıklı olmak lazımdı. Arazinin engebeli olması da yüksek, uzun ve derinliğine atlamaların bileşik şekillerini, yüksek ağaçlara ve kayalara tırmanma hareketlerini gerektiriyordu. Günlük hayatta yaşanan zorluklar bu hareketlerin hayati değerini Türklere kavratmış, güçlerini artırarak ve yeteneklerini geliştirerek değişik alıştırmalar yapmışlardır. Doğa ile mücadele ederek var olma, Türklerin ruh ve beden yapısını güçlü kılmıştır.[1]

Hunlar

Hunlarda kadınların bedensel faaliyetlere katılması, diğer Türk toplumlarında olduğu gibi ön planda idi. Hun kadınları da tıpkı erkekleri gibi, ata binmiş, ok atmış, top tekmelemiş, güreşmiş ve bedenini geliştirilmesine ve daha sağlıklı olmasına ayrı bir önem vermişlerdir.[2]

Bozkırda en önemli spor, nisan ve mayıs aylarında gök gürlmesi ile başlayan sazlı, türkülü eğlenceli bahar bayramlarında düzenledikleri at yarışlarıdır. Bunun dışında avcılık en mühim spordur.[3]

Hunların at üzerinde kullandıkları en önemli araçlardan bir tanesi ise oktur. Çocuklar, okçuluk eğitimine yedi – sekiz yaşlarında başlamışlardır. Bunun yanı sıra Hun hükümdarı Mete'nin ok atma konusunda oldukça başarılı olduğu da bilinmektedir. Hatta Mete Han'ın "ışlık çalan ok"u icat ettiği ve bu okun nasıl yapıldığını emrindeki askerlere de öğrettiği bilinmektedir.[4]

Göktürkler

Göktürkler, at üzerinde iken oku isabetli bir şekilde kullanıyorlardı. At üzerinde giderken geriye doğru da oldukça usta bir şekilde ok atabiliyorlardı.

Ayak topu olarak adlandırılan futbolun, özellikle Göktürklerde kız ve erkek çocukları arasında oldukça sevilerek oynanan bir oyun olduğu da bilinmektedir. Ayrıca futbolun yanı sıra kadınlar; ata binmekte, ok atmakta ve bazıları da güreşmekteydiler. Göktürklerin, yaşadığı coğrafya itibarıyla kış mevsiminin uzun sürmesi ve erken başlaması diğer Türk devleti olan Hunlar gibi kayak yapmaya sevk etmiştir.

Uygurlar

Kökenleri Asya Hunlarına dayanan Uygur Türkleri, ilk zamanlarında Orhun ve Selenga ırmakları çevresinde Göktürlere bağlı olarak yaşıyorlardı. Başlangıçta dokuz boydan oluşan Uygurlar, daha sonra Dokuz Oğuzların da katılmasıyla On Uygur adını almıştır.

Kadın – erkek arasındaki eşitliği Uygurlarda da görmekteyiz. Özellikle kadınlar, binicilik konusunda ve ok atma becerisinde usta idiler. Ayrıca Uygurlarda da kadınlar top oynamakta ve güreşmekteydiler. Uygurlar, Göktürklerden daha da ileri gitmiş ve sağa, sola, öne ve arkaya oldukça isabetli bir şekilde ok atmada ustalaşmışlardır.[5]

Ayrıca Çin Elçisi Wang – Yen – Tei'nin ifadelerine göre Uygurlarda, su sporları da yapılmaktaydı. Elçi, gezisi sırasında Sarı Nehir (Huang-ho)'e varmış burada koyun derisinden tulum yapmışlar, içini hava ile doldurmuşlar ve sonra da tulumlar suda yüzmüştür.[6] Bu durum bize basit bir sal veya kano izlenimi çağrıştırmaktadır.

Oğuzlar

Oğuzlar 10. yüzyıl başlarında Seyhun Nehri, Hazar Denizi'nin doğusu ve Aral Gölü çevresindeki geniş bozkırlarda göçebe olarak yaşamışlardır. Hunlar, Göktürkler ve Uygurlarda olduğu gibi Oğuzlar da ata çok büyük sevgi duymuş ve onu kutsal saymışlardır.

Oğuzların yaradılışı gereği asker oldukları ve buna bağlı olarak daha güçlü ve daha savaşçı oldukları bilinmektedir. Küçük yaşlardan itibaren koçlara binilmekte ve bu durum at biniciliğinin bir temelini oluşturmaktaydı. Böylece zaman içerisinde at binmede daha da usta hale gelmiş ve ata hükmetme gücü artmıştır. Ayrıca Oğuz devlet yönetiminde görev alanların, çevgen oynaması, kılıç gösterilerine katılması ve okçulukta hünerli olması gerekirdi.[7]

Türk Kültüründe Binekli Sporlar

Göçebe bir yaşam tarzı süren uygarlıkların en yakın dostu şüphesiz atlar olmuştur. Atlar, göçebe topluluklar için hem ulaşım aracı hem de savaş zamanlarında en büyük silahları konumuna gelmiştir. İnsanlar atlar vasıtasıyla savaş ve ulaşım amaçlı kullanırken aynı zamanda ticari faaliyetler, yeni yerler keşfetme gibi amaçlarla da atı kullanmışlardır.

İnanç merkezi olan Gök Tanrı dininin merkezi yerlerinden birine yerleştirmişlerdir. Yapılan arkeolojik kazılar sonrası birçok kurganda Türklerin atıyla birlikte gömüldüğü ortaya çıkarılmıştır. Bu yüzden Batılılar, Türkler için “doğarlar, at üstünde yaşarlar ve at üstünde ölürler” deyimini boşuna kullanmamışlardır.

Türkler, matem yani yas göstergesi olarak atın kuyruğunu kesiyor ve savaşa giderken atın kuyruğunu örerek düğümlüyorlardı. Bazı kaynaklar, “durmak dinlenmek bilmeyen Hun askerlerinin geceleri yola çıktıklarında at üzerinde uyuduklarını”, fakat “uykuda bile atların başlarına sahip olabildiklerini” ifade etmiştir. Eski Türk geleneğinde atı olmayan bir insanın kıymeti de yoktur.[8]

At Yarışı

Eski Türklerde at yarışları bir spor ve eğlence olarak yapıldı. Cuma ve bayram günlerinde, düğün, şölen, erkek çocuğun doğumu gibi şenliklerde, ilkbahar ve sonbahar aylarında at yarışları düzenlenir, at yarışı yapmayan toplumlar küçümsenirdi.

Eski Türkler milattan önceki yıllarda atalarından kalma gelenek icabı sonbaharda (sekizinci ay) atların semirdiği, tayların çoğaldığı bir zamanda Tai-lin denilen yerde umumi bir toplantı tertip ederlerdi. Bu toplantıda tanrılara kurban sunma, insan ve hayvanların sayımı yapılırdı. Tai sözü tanrılara kurban sunmak için, bir orman etrafında at koşturmak demektir. Eğer orman yoksa söğüt dalları dikilerek işaretlenir, bir miktar atlı, dikilen bu söğüt dalları etrafında dörtlüğe üç defa dönerlerdi. Bu güz bayramında yapılırdı. Tanrılara kurban sunulduktan sonra hep beraber kurban etleri yenir, sportif oyun ve hareketler meydanında at yarışları da yapılırdı.[9]

Gökbörü (Oğlak Oyunu)

Kökbörü oyunu Kırgızların millî oyunudur. Nesilden nesile miras olarak aktarılan bu oyun, Kırgızların en çok rağbet ettiği ve heyecan duyduğu oyunlardandır.

Oyunun asıl amacı ayakları bağlı olan oğlağı rakip yiğitlerin elinden kaptıktan sonra götürüp belirlenen taya kazanı denilen çukura bırakmaktır. Oyun sırasında bir kişi, diğerinin önünü açar, bir başkası karşısındakini etkisiz hale getirir. Üstün gelen grup, oğlağın sahibi olur. Oğlağı elde edenler, onu orada hemen keser ve etini kavurup orada bulunanlara ikram eder. Bu oğlağın etinin her türlü hastalığa ve derde şifa olduğuna inanılır.

Oğlu olmayan kişiler de oğlağın etinden bir parça alır ve evine götürüp pişirip karısına verir. Eğer o eti yedikten sonra erkek çocuğu olursa, o insan büyük oğlak vermek zorundadır. Bu gelenek Fergana vadisinde hâlâ yaşamaktadır.[10]

Kızbörü

Gökbörü oyununun evlenme törenlerinde yapılan türüne, kolbörü ya da kızbörü adı verilirdi. Bu oyunda da kesilmiş oğlak, gelin tarafından kaçırılır, damat ve diğer delikanlılar onu kovalar ve gelin oğlağı kaptırmamaya çalışırdı. Bu oyun çoğu kez gelinin iyi bir binici, iyi savunucu ve güçlü bir yapıya sahip olduğunu kanıtlamak amacıyla düzenlenirdi.[11]

Çögen / Çevgan

Asya'da kullanılan adıyla “çevgan / çöven / çöğen / çevgen / çevken”, Batı dünyasında ve günümüzde daha çok bilinen adıyla “polo”, takımlar halinde oynanan tarihi bir binicilik sporudur.

Divan'da geçtiği kadarıyla o dönem çevgân ağaçtan, omuz başı şeklinde çıkarılan ve “Bandal” adı verilen bir parça ile oynanmaktaydı. Çevgân topuna “topık”, çevgân oyununda çizilmiş sınıra ise “tasal” denmekteydi.[12]

Çevgân oynamak için meydana kale görevi görmesi için birbirinden 7-8 metre uzaklığında ve 5-6 metre yüksekliğinde iki sütun koyuluyordu. Çok iyi at süren oyuncular hafif tahtadan yapılmış olan topu rakiplerinin önünden almaya ve karşı kaleye geçirmek için uğraşıyordu. Oyun başlarken topu meydanın ortasına koymaktaydılar ve aynı mesafedeki rakipler koşarak topa ilk kendileri vurmaya çalışıyorlardı.[13]

Kutadgu Bilig'de ise elçilerin çevgân oyununda mahir olmaları, sahip olmaları gereken bir özellik olarak verilir.

Beyge

Beyge oyunu, kasaba ve köylerdeki evlenme çağına gelen genç kızlar için evlenmeye talip olanlar arasından seçim yapmak üzere oynanan bir oyundur.

Kız, en iyi ve süratli koşan ata bindirilir. Verilen işaretle kız atını dörtnala sürer, gençler de onu kovalamaya başlarlar. Kızı eş olarak almak isteyen gençler arasında başlayan yarış, onu yakalayıp atın terkesine alarak halkın toplandığı yere getirmesiyle sona erer.

Kızın istemediği gençlerden biri kızını terkesine almak için yaklaştığında kız elindeki kamçıyla o gence vurarak kendisinden uzaklaştırır. Kızın istediği genç yaklaşmış ise karşı koymalar ve kamçı darbeleri daha insafli ve daha yavaş ancak diğerlerinin dikkatini çekmeden yapılır. Bu durumu anlayan genç, kamçı darbelerine aldırmandan ona yaklaşır ve onu kucaklayarak atının terkesine alır. Sonuçta birbirine kavuşan gençlerin derhal nikâhları kıyılır.

Cirit

Cirit, iki takım halinde at üzerinde oynanan eski bir savaş oyunudur. Türklerin en sevdiği oyunlardan biri olan cirit, at hâkimiyetinin çok önemli olduğu aynı zamanda cesaret, refleks gibi durumların ön plana çıktığı atlı bir spordur.

Atlı ciritte hiçbir spor müsabakasında bulunmayan rakibi bağışlama şeklinde bir davranış vardır. Bu yönüyle spor ve erdemın birlikte anıldığı asil bir yapıya sahiptir.[14]

Cirit oyununda iki takım bulunur. Hakemin işareti ile birlikte ilk hücum hakkına sahip takımdan bir oyuncu, rakip takımın atış sahasına kadar ilerler, rakip takımdan bir oyuncunun adını söyler ciridini ona doğru fırlatır ve geri dönüp kaçmaya başlar. Davet edilen oyuncu alay durağından çıkar ve atış sahasında elindeki ciridi kaçmakta olan rakibine fırlatır.

Ciridin ata isabet etmesi halinde ciridi atan oyuncu oyun dışı kalır bu yüzden atlılar kendilerine atılan ciritten kurtulmak için at üzerinde çeşitli taktikler (eğer boşaltma) uygularlar. Bütün oyuncuların ellerindeki ciridi atmalarından sonra en fazla puan alan galip takım ilan edilir. Günümüzde cirit modernize olmuş ve artık resmi bir spor dalı haline gelmiştir.[15]

Diğer Sporlar

Tepük

Eski Türkler günümüzde futbol adı verilen oyunu ‘tepük’ olarak oynamaktaydılar. Tepük, tekmelemek, tepmek anlamına gelen bir sözcüktür. Bu oyunu sadece ayakla oynadıkları için tepük adını vermişlerdir.

Divanü Lûgat-it-Türk’ün Atalay tarafından yapılan tercümesinde tepük kavramı şöyle açıklanmaktadır: “Kurşun eritilerek iğ ağırşığı şeklinde dökülür, üzerine keçi kılı veya benzen bir şey sarılır, çocuklar bunu teperek oynarlar.[16]

Ayak topu olarak adlandırılan futbolun, özellikle Göktürklerde kız ve erkek çocukları arasında oldukça sevilerek oynanan bir oyun olduğu da bilinmektedir. Özellikle deriden yapılmış ve içi kıl ile doldurulmuş olan top büyük bir neşe kaynağı olmakta ve Göktürk çocukları, bu tür bir topla, ayak topu (futbol) oynamaktaydılar.[17]

Okçuluk

Çok iyi ata binen ve ok atabilen Türkler, ok atma işini zamanla bir yarış haline de getirmişlerdir. “Eski Türklerde seremonik ok atışları yapıldığı, bunun bir gelenek haline geldiği, Han zamanı Çin kaynaklarından anlaşılmaktadır. İlkbaharda açık havada yapılan ve dini anlam taşıyan bu sporla erkekler kendilerini ispatlardı. Hedef köşeli olup hayvanların derilerinden teşekkül ederdi. Böylece de ok atıcısının hedefi vuruş başarısı kolayca anlaşılabilirdi.[18]

Avcılık

Türklerin en tutkulu olduğu ve olmazsa olmazlarının başında şüphesiz avcılık gelir. Türkler av sırasında; ok, mızrak, kement gibi araç-gereçleri at üzerinde kullanarak, şahin, doğan, tavşan, tazi gibi hayvanları avlardı.

Türkler ve göçebeler ihtiyaçlarından fazlasını avlamazlardı. Bu durum Cengiz’in devletinde de geçerlidir. Cüveyni’nin naklettiğine binaen bir av esnasında kavmin yaşlıları Han’ın yanına giderler, hayvanların neslinin devam etmesi için Han’dan hayvanlara acımaları ve canlı kalanların yeniden suyun ve yemin yolunu bulmaları konusunda izin vermesini dilerlerdi.[19]

Güreş

Türklerin en eski sporlarından biridir. Güreş sözcüğünün kökeni, Özbek ve Başkurt Türklerinin “kures” sözcüğüne dayanmaktadır.

Gılgamış Destanı ve Dede Korkut Hikâyeleri, Sümer, Akat tarihleri ve tüm buluntular, güreşin ilk kez Türkler tarafından yapıldığının kesin kanıtlarıdır.

Eski Türklerde güreş, düğünlerde ve matem zamanlarında daha yoğun bir şekilde yer almaktadır. Gelin, koca evine gittiği an, kaynana ile kayınbaba güreş tutmakta, belli bir süre sonra da kayınbaba yenilgiyi kabul etmektedir. Bu da evde kaynananın sözünün geçtiğini ve gelinin de buna uyum sağlaması gerektiğini ifade etmektedir.[20]

Matemlerde ise ölen kişinin mezarı etrafında dokuz gün dokuz gece güreşler yapılmakta; ayrıca bu kişinin ölüm yıldönümlerinde de mezar başında üç gün üç gece süren güreşler tertip edilirdi. Diğer bir ifade ile güreş, eski Türklerin neredeyse tamamında sosyal hayatın her alanında yer alan bir spor dalı olarak gelişim göstermiştir.[21]

Kayak

Eski Türklerin yaşadıkları bölge göz önüne alındığında Çin'in kuzeyi ve kuzey batısının dağlık alanlar ve ormanlarla kaplı olması, bölgede kış mevsiminin erken yaşanması ve uzun sürmesi nedeniyle, doğaya hâkim olabilmek zorunda kalmışlardır. Eski Türklerin avlanma, kaçma, kovalama ve yer değiştirme sırasında kızak kullandıklarını tahmin etmek hiçte zor değildir.

Tang sülalesi tarihinde deniliyor ki: Bunlar ağaçtan yapılan ve çatısı kayın kabuğu (tuz) ile örtülü evlerde otururlar. İyi atları vardır. Bunlar buz üstünde ağaç ata binerek koşar ve oynarlar. Ayaklarına kayak bağlarlar. Koşarken bir eğri ağaç dalını ellerine alırlar ve kayak yarışı yaparken ona dayanarak iter ve büyük süratle koşarlar.[22]

Hunlarda, diğer Türk kavimlerinde pek göremediğimiz kayak sporunu da görmekteyiz. Hunların, bedenlerinin dizden aşağıda kalan kısımlarına özel bir araç takarak kaydıklarını ve hayvanlarını bu şekilde otlattıkları bilinmektedir.[23]

Sonuç

Türkler tarih boyunca savaşçı ve cesaretleri yüksek olan bir millet olarak bilinmektedir. Savaşların kazanılmasındaki en büyük etken hiç şüphesiz, savaşlara hazırlık maksatlı yapılan sporlardır. Bu sporlar Türklerin savaşa hem bedenen hem de ruhen alışmalarını sağlamıştır. Türkler arasında en sevilen sporun başında ata sporumuz olarak bilinen ve kökeni Türklere dayanan güreş olmuştur. Güreşin yanı sıra okçuluk ve at biniciliği Türkler arasında en sevilen spor dalları arasında yerini almıştır.

Genel olarak baktığımızda tüm spor dalları Türkler arasında çok sevilmiş ve eğlenme amacı olarak yaygınlaşmıştır. Sporun sayesinde bedensel olarak güçlenmişler, vücutları esnek hale gelerek rahat hareket etme olasılığı artmış ve böylelikle savaşlarda zaferler kazanılmıştır.

Dipnot

[1] İbrahim Sarı, *Türklerde Spor*, Net Medya Yayıncılık (e-kitap), Antalya, 2017, s, 18.

[2] Dever ve İslam, a.g.m, s, 48.

[3] Taşağıl, a.g.e, s,69.

- [4] Dever ve İslam, a.g.m, s, 49.
- [5] Dever ve İslam, a.g.m, s, 51.
- [6] Dever ve İslam, a.g.m. s, 52.
- [7] Dever ve İslam, a.g.m, 54.
- [8] Uğur Karcioğlu, “Türk Kültüründe Atın Önemi ve Ata Sporlarımızdan Atlı Cirit Oyunu” *Anasay Dergisi*, Sayı, 2, 2017, s, 171.
- [9] Metin Türктаş, “ Divani Lügatit Türk’te Yer Alan ve XI. Yüzyılda Türkler Arasında Oynanan Oyunlar”, *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, Sayı, 5, 1999, s, 62.
- [10] Doğan Kaya, “Kırgızlar’ın Millî Oyunu Kökbörü”, *İzzet Gündoğ Kayaoğlu Hatıra Kitabı Makaleler*, İstanbul, 2005, s. 305, 306.
- [11] İbrahim Sarı, *Eski Türklerde Spor*, Net Medya Yayıncılık, Antalya, 2017, s, 47.
- [12] Erdoğan, a.g.m, s, 566.
- [13] Erdoğan, a.g.mi s, 568, 569.
- [14] Nurhan Koçan, “Geleneksel Sporlarımızdan Ciritin Rekreasyon Amacıyla Günümüze Uyarlanması”, *Spor Yönetimi ve Bilgi Teknolojileri Dergisi*, Cilt, 2, Sayı, 1, 2007, s, 36.
- [15] Koçan, a.g.m, 38.
- [16] İbrahim Yıldırım, “Tepük Futbol mudur? XI. Yüzyıl Spor Faaliyetlerinden “Tepük” Oyunun Mahiyeti Üzerine Bir Araştırma”, *Beden Eğitimi Spor Bilimleri Dergisi Spor Bilimleri III. Ulusal Kongresi*, Ankara, 1994, s, 57.
- [17] Dever ve İslam, a.g.m, s, 51.
- [18] Türктаş, a.g.m, s, 62.
- [19] İbrahim Onay, “İslam Öncesi Türk Kültüründe Avcılığın Temelleri ve İktisadi, Askeri ve Dini Değeri”, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Cilt, 8, Sayı, 41, 2015, s, 518.
- [20] Dever ve İslam, a.g.m, s, 54.
- [21] Dever ve İslam, a.g.m, s, 54.
- [22] Togan, a.g.m, s, 3.
- [23] Dever ve İslam, a.g.m, s, 50.

Kaynakça

- AYVERDİ, İlhan, *Misalli Büyük Türkçe Sözlük*, Kubbealtı Yayınları, İstanbul, 2011.
- ÇANDARLIOĞLU, Gülçin, *Uygur Devletleri Tarihi ve Kültürü*, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı, İstanbul, 2013, s, 42.
- DEVER, Ayhan ve İSLAM, Ahmet, “ Tarihsel Süreç İçerisinde Türk Kültüründe Spor Algısı”, *Manas Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 2015, Cilt, 4, Sayı, 5, ss, 46-61.
- ERDOĞAN, Eralp, “Türk Kültüründe Çevgan ve Safevi Devleti Üzerindeki Etkisi”, *Uluslararası Eğitim Bilimleri ve Sosyal Bilimler Sempozyumu*, (3-5 Kasım 2017), Ankara, ss, 565-569.
- KAFESOĞLU, İbrahim, *Türk Milli Kültürü*, Ötüken Yayınları, İstanbul, 1998.
- KARCIOĞLU, Uğur, “Türk Kültüründe Atın Önemi ve Ata Sporlarımızdan Atlı Cirit Oyunu” *Anasay Dergisi*, Yıl, 1, Sayı, 2, (2017), s, 167-198.
- KAYA, Doğan, “Kırgızlar’ın Millî Oyunu Kökbörü”, *İzzet Gündoğ Kayaoğlu Hatıra Kitabı Makaleler*, İstanbul, (2005), s, 303-313.
- KOÇAN, Nurhan, “Geleneksel Sporlarımızdan Ciritin Rekreasyon Amacıyla Günümüze Uyarlanması”, *Spor Yönetimi ve Bilgi Teknolojileri Dergisi*, Cilt, 2, Sayı, 1, (2007), s, 31-39.
- ONAY, İbrahim, “İslam Öncesi Türk Kültüründe Avcılığın Temelleri ve İktisadi, Askeri ve Dini Değeri”, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Cilt, 8, Sayı, 41, (2015), s, 516-525.
- SARI, İbrahim, *Türklerde Spor*, Net Medya Yayıncılık, Antalya, 2017.
- SARI, İbrahim, *Kantura Oğulları*, Net Medya Yayıncılık, Antalya, 2017.

- TAŞAĞIL, Ahmet, *Bozkırın Kağanlıkları*, Kronik Kitap, İstanbul, 2018.
- TOGAN, Zeki Velidi, “Eski Türklerde Kayakçılık”, 1939, ss, 1-9.
- TÜRKMEN, Mehmet , “Geçmişten Günümüze Türkler’de Kökbörü / Ulak-Tartış/ Buz-Kaçı/ Torpak Tartış / Kökpar Oyunu”, *Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi*, Sayı, 166, ss, 95-108.
- TÜRKTAŞ, Metin , “ Divani Lügatit Türk’te Yer Alan ve XI. Yüzyılda Türkler Arasında Oynanan Oyunlar”, *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, Sayı, 5, (1999), ss, 61-66.
- YAZICI, Ahmet Gökhan,” Toplumsal Dinanizm ve Spor”, *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, sayı 3/1, (2014), ss, 394-405.
- YILDIRAN, İbrahim,”Tepük Futbol mudur? XI. Yüzyıl Spor Faaliyetlerinden “Tepük” Oyunun Mahiyeti Üzerine Bir Araştırma”, *Beden Eğitimi Spor Bilimleri Dergisi Spor Bilimleri III. Ulusal Kongresi*, (1994), ss, 54-62.
- YÜCEL, Mualla Uydu, “Kazak Türklerinin Milli Oyunlarındaki At Yarışları”,*Çevrimiçi Tematik Türkoloji Dergisi*, Yıl, 2, Sayı, 1, (2010), ss, 354-376.